
Dragutin Murko
**Ob stoletnici ustanovitve Slovenskega omizja,
prvega društva sarajevskih Slovencev**

Avtor obravnava stike med Slovenijo in BiH, posebno bivanje in delovanje Slovencev v BiH od najstarejših obdobj njene zgodovine do danes. Oriše nastanek in dejavnost uradniško-posesniškega društva Slovencev v Sarajevu Slovensko omizje in njegovega naslednika Slovenskega kluba, oba iz časov avstroogrške monarhije, ter omeni še mnogo poznejše sarajevsko Slovensko delavsko kulturno društvo Ivan Cankar.

The author deals with the contacts between Slovenia and Bosnia and Herzegovina, focusing on the life and work of Slovenes in Bosnia and Herzegovina from the earliest times up to the present. He describes the activities of the Slovene Circle, an association of Sarajevo Slovene civil servants and property-owners and of its successor, the Slovene Club, both founded under Austria-Hungary, also mentioning the much more recent Ivan Cankar Slovene Workers' Cultural Society in Sarajevo.

Z avstroogrsko okupacijo Bosne in Hercegovine leta 1878 so nastali pogoji za množičnejše priseljevanje strokovnih delavcev iz dežel monarhije, saj je znano, da jih Turčija na področju BiH ni imela.

Prvi strokovnjaki v BiH v tem obdobju so bili vojaške osebe. Zato se že v prvih dneh okupacije civilne oblasti obračajo na vojaško poveljstvo^{8,9} z zahtevo, da demobilizira osebe s pedagoško, rudarsko, gozdarsko, gradbeniško in podobno izobrazbo/strokovnostjo, da bi jih lahko vključile v delo v nanovo ustanovljenih osnovnih šolah, rudnikih, gozdnih deloviščih, gradbiščih in podobno.

Med temi demobiliziranimi vojaškimi osebami je bilo veliko tudi Slovencev, saj je med približno 360.000 pripadniki »okupacijskih sil« monarhije, ki so sodelovale pri okupaciji BiH, bilo tudi okoli 20.000 Slovencev¹². Glavni pogoj za demobilizacijo pa je bilo poleg strokovnosti tudi poznavanje jezikov narodov BiH¹⁴, tako da bi mogli te odpuščene vojake tudi takoj poučevati za samostojno opravljanje teh del⁶, tj. za relativno hitro osamosvojitvev, s tem pa tudi za kar najbolj mogoče osvobajanje iz odvisnosti od veliko dražjih tujih kadrov. Toda nanovo ustanovljena Zemaljska (deželna) vlada za

BiH je spoznala, da ne število demobilizirancev ne njihova strokovnost nista zadovoljiva za načrtovane prosvetne in gospodarske akcije v okupiranih pokrajinah; zato je razpisovala javne natečaje, celo z direktnimi pozivi bodisi prek nekaterih ustanov na Dunaju bodisi prek nekaterih podjetij, da napotijo v BiH izkušene rudarje, gozdarske in gradbeniške delavce⁶ (pa tudi učitelje) in da jim ponudijo veliko boljše pogoje kakor na delovnih mestih, -ki jih zasedajo sedaj-. Na odziv ni bilo treba dolgo čakati: hitro so prihajali odgovori in ponudbe, pa tudi skupinica delavcev! Tako so kmalu prišli rudarji iz Idrije, Hrastnika in od drugod; le-te so najprej razporedili na področja, kjer so šele potekala raziskovalna dela za odkrivanje gospodarnih rudnih ležišč, pozneje pa na delo v novo odprti rudniki in premogovnikih.

Potrebno je omeniti tudi prihod v BiH precejšnjega števila Slovencev, ki so dobili zaposlitev pri deželni vladi in različnih njenih organih, okrožjih in ustanovah (bolnice, ambulante, železnica, pošta in podobno). Na ta način se je število Slovencev stalno povečevalo, potekala pa je tudi kolonizacija kmečkega prebivalstva¹¹.

Sledovi bivanja prebivalcev slovenskega govornega področja dokazujejo njihovo navzočnost v Bosni že v najstarejših obdobjih njene zgodovine. To so bili lahko tako trgovci, pridigarji, križarji ali samotni vitezi kakor tudi posamezni »popotniki«.

Zanesljivejše podatke o teh »Slovenih« najdemo, če preučujemo srednjeveške rudarje *Sase*, o katerih nekateri avtorji trdijo, da so bili deloma celo tudi Slovenci, ki so »s trebuhom za kruhom« iz svojih rudarskih krajev na področju Štajerske (Pohorje) in predalpskih predelov prišli naravnost v Bosno^{1,2} ali pa skupaj s šlezijskimi in severnočeškimi rudarji prek Sedmograške in Srbije.

Zveze Bosne in Slovenije so se vzdrževale tudi prek bosanskih velikašev in banov, ki so pošiljali svoje hčere na evropske »dvore«, da bi se tam (kakor tudi sinovi) priučili evropski, zahodni kulturi. Te hčere so se ponavadi tudi poročale s kraljevskimi sinovi, pri katerih starših so bile na šolanju! Značilen je primer celjskih grofov, posebno Hermana I., ki je vzel za ženo Katarino, hčer Stjepana II. Kotromanića³, ki je pa tudi za svojo osebno stražo pripeljal vojake iz Bosne in je najemniško vojsko oskrbel z Bosanci! Njegov sin Herman II. je hčer Barbaro poročil s kraljem, kasneje »cesarjem rimsko-nemškega cesarstva« Sigismundom^{4,8} (kateremu je dvakrat »rešil življenje!«), in je na ta način postal sorodnik obeh vladarjev. Ker je Herman II. pogosto posredoval v sporih Sigismunda z bosanskim kraljem Tvrtkom II., pa tudi z njegovimi velikaši, mu je kralj Tvrtko 2. septembra 1427 »v prestolnem mestu Bobovcu« izdal listino, v kateri ga razglašja za dediča bosanske krone in dežele Bosne za primer, če (Tvrtko) ne bi zapustil zakonitih potomcev! Toda do uresničitve te »oporoke« ni prišlo zaradi nasprotovanja bosanskega plemstva pa tudi zaradi splošnih vojaško-političnih razmer.

100 let po turški osvojitvi Bosne potuje skoz to deželo z avstrijskim odposlanstvom Slovenec Benedikt Kuripečič^{9,9} (leta 1530) in med potovanjem piše dnevnik, katerega pozneje objavi v knjigi. V njej opisuje ne le potek tega potovanja, temveč tudi razmere v deželah, skoz katere je šel. Tudi drugi potopisec, Turek Evlija Čelebi⁵, nam v svojem Potopisu (*sejhatnami*) daje nekatere informacije, tokrat o Koroški (*Dudaškoj*), kjer je sodeloval pri vpadih turških čet.

Dejstvo je, da so Slovenci živeli v Bosni tudi pod turško oblastjo⁹. Mnogi so prišli sem kot ujetniki (od katerih jih je veliko prešlo tudi k muslimanski veri in imamo zato veliko priimkov značilno slovenskega izvora!), toda posebno v sredini 19. stoletja prihajajo v Bosno kot strokovnjaki za posamezne dejavnosti, ranocelniki in celo industrijalci.

Posebno je pomemben prispevek kranjskih gozdnih delavcev⁸, ki so poleg sodelovanja pri sečnji gozdov na gozdnih deloviščih izdelovali tudi »duge« (döge) - lesene letve za

sode, z zažiganjem dreves pa so iz drevesnega pepela proizvajali pepeliko, to nujno potrebno surovino za izdelovanje stekla in steklenih predmetov. Znano pa je, da so bile najbolj cenjene steklarne na Pohorju.

Ti gozdni delavci so prinesli v Bosno tudi svoje znane sekire, tehniko gradnje »kranjskih kolib« ter so celo uvažali svoje konje, da bi olajšali prevoz obsekanega drevja (hlodov)⁷.

Slovenec Gerdonč (Gerdontsch) je ob rečici Kovačici v Sarajevu že leta 1870 postavil eno prvih pivovarn, ki je bila najmodernejša^{10,18}.

O številu Slovencev v BiH v posameznih obdobjih ni zanesljivih podatkov, ker je leto tudi nenehno raslo in upadalo. Prvi rezultati popisa prebivalstva iz leta 1879 ne omenjajo slovenskega življa. V izsledkih poznejših popisov najdemo edinole informacije o priseljencih iz posameznih delov monarhije - Cislitvanije in Translitvanije. Šele iz rezultatov ljudskega popisa BiH iz leta 1910 izvemo, da je bilo v tej »pokrajini« skupno 3.10 % Slovencev (oziroma »državljanov, katerih materin jezik je slovenski«); od teh jih je v Sarajevu živelo 789^{13,16} (okoli 400 jih je bilo zaposlenih v državni upravi, medtem ko so bili ostali obrtniki, trgovci, gostilničarji-hotelirji, učitelji in podobno). Od Slovencev, zaposlenih v državni upravi, jih je največ delalo v Sarajevu, v deželni vladi in v njenih institucijah. Najdemo jih še pri železnici, v rudnikih, v gozdarskih in lesnopredelovalnih podjetjih, v šolstvu, zdravstvu, gradbeništvu in drugje. Četudi v Sarajevu industrija ni bila posebno razvita, je vendar nekaj naših sonarodnjakov našlo zaposlitev tudi v njej.

Zaradi skupnega jezika, kulture ter šeg in navad so se Slovenci v Sarajevu kakor tudi sicer v drugih bosanskih in hercegovskih mestih, kjer jih je živelo in delalo malo večje število, začeli že od priselitve družiti in zbirati¹⁴. Najpogosteje se je to dogajalo po kantinah podjetij, v katerih so bili zaposleni, ali po gostilnah, kajti stanovanjske razmere jim tega niso dovoljevale. Po stanovanjih so se najpogosteje zbirali samo najbližji sorodniki.

Taka »stihijska« sestajanja in zbiranja po kantinah in gostilnah so trajala nekako do začetka 90. let prejšnjega stoletja. Tedaj so nekateri za to zainteresirani člani te male slovenske skupnosti v Sarajevu začeli opažati/spoznavati? raznarodovanje nekaterih sonarodnjakov - pozabljanje materinega jezika, izjavljanje, da so Hrvati, kroatiziranje, germaniziranje ipd., in to zaradi skupne vere, splošnih pogojev ali iz določenih interesov.

Ker je že od samega začetka avstroogrške okupacije v sarajevskih šolah predavalo kakih deset učiteljev in profesorjev Slovencev¹⁵, so se le-ti, skupaj z nekaj visokih vladnih uradnikov in gospodarstvenikov, lotili akcije za ustanovitev slovenskega združenja; to naj bi med sarajevskimi Slovenci, posebno med mladino, delovalo za ohranitev jezika, kulture ter šeg in navad, prinešenih iz domačih krajev, ter bi se s tem upiralo različnim težnjam za asimilacijo. Eden od pobudnikov teh prizadevanj, profesor Velike gimnazije v Sarajevu, Jakob Žnidaršič, pripoveduje v svojih spominih¹⁷, kako je ob neki priliki obiskal Slovenca patra Verhovca, ki je bil že precej pozabil slovenski jezik, ter je z obžalovanjem ugotovil, »da to ni edini primer! Taki in podobni primeri raznarodovanja so največ prispevali k zamisli o potrebi organiziranja (oblikovanja?) slovenskega združenja v Sarajevu. Zato so se leta 1897 lotili priprav, že ob polovici istega leta pa je prišlo tudi do ustanovitve društva Slovencev v Sarajevu, pod imenom **Slovensko omizje**^{14,16}, v gostilni sarajevskega Slovenca Vidmarja, v tedanji Mustajbegovi ulici (danes Ul. Valtera Perića št. 10). Ker to društvo prvih nekaj let ni vodilo društvenih knjig niti ni bilo registrirano pri državnih oblasteh, imamo edine informacije o tem dogodku iz referata, ki ga je imel 16. oktobra 1939 v Slovenskem klubu Janko Urlep. Iz tega referata izvemo, da so bili pobudniki ustanovitve Omizja profesorji Velike

gimnazije v Sarajevu Jakob Žnidaršič in Emilijan Lilek ter Matija Valpotic, Anton Peterlin, Ivan Dolžan in še nekateri drugi. Omizja so skoraj petnajst let uspešno delovala za zbiranje in druženje Slovencev, za njihovo kulturno in prosvetno dviganje ter za ohranitev slovenskega jezika in kulture, v teh od matice oddaljenih krajih, vse dokler se niso 5. novembra 1910 preoblikovala v **Slovenski klub**¹⁸. Med ostalimi dejavnostmi, ki so bile na programu slovenskih Omizij, je nujno omeniti prirejanje javnih predavanj (predavali so večinoma Slovenci - profesorji na sarajevskih šolah, z Žnidaršičem in Lilekom na čelu), družabne večere in obvezne veselice vsako prvo soboto v mesecu. Na njih je nastopal tudi dramski odsek Omizja s kakšnim skečem in bolj veselo igro ter pevski zbor s slovenskimi pesmimi, sklenili pa so take prireditve z obveznim plesom. Ta srečanja niso potekala samo v gostilni Vidmar, temveč tudi v hotelu Evropa, v Društvenem domu ipd. To navado druženja je prevzel tudi kasneje nastali Slovenski klub. Omizja so za svoje člane organizirala tudi izlete v naravo, v okolico Sarajeva, pa tudi bolj daleč!

Prvi regularni zapisnik društva Slovensko omizje je ohranjen za zbor z dne 24. novembra 1908. leta; tu je podana tudi informacija o delu Omizja v preteklem letu, o čemer je poročal Anton Mikuš. Tega leta je Omizje zbiral 43 članov, pretežno enako kakor v prejšnjem obdobju - uradnike in drobne gospodarstvenike.

Zanimanja delavcev za članstvo v Omizju še vedno ni, verjetno zaradi splošne sestave članstva in visoke članarine.

Leta 1908¹⁹ je bilo na omenjenem zboru izvoljeno novo vodstvo Omizja z direktorjem Velike gimnazije, profesorjem Martinom Bedjaničem kot predsednikom, Premorjem kot podpredsednikom, dr. Preindlom kot tajnikom in Jožetom Steindlom kot blagajnikom. Kot odborniki so navedeni ing. Koblar, A. Mikuš (oba zaposlena pri železnici), Lah in J. Knaflič. Omizje tudi to leto še nadalje zbira zelo majhno število sarajevskih Slovencev, vsega 43 članov! Kot članske prostore še naprej uporablja iste prostore v palači Napredka (v okviru hrvatskega društva Napredak; njegove prostore uporabljajo tudi odseki Omizja za svoje vaje in skušnje). Ker ti prostori niso bili primerni za zbiranje in druženje članstva, so razmišljali o graditvi lastnega Slovenskega doma ali vsaj skupnega društvenega doma z društvom Česka beseda, ki bi v tem primeru nosil nevtralno ime Slavenski dom (Slovanski dom). Žal kljub dobri volji z obeh strani do uresničitve te zamisli ni prišlo.

Da bi imela nadzor nad družbenimi organizacijami (katerih število je v BiH že narastlo na stotino), je deželna vlada leta 1909 izdala zakon o nujnosti registracije družbenih organizacij pri policiji. Zato je na predlog profesorja Bedjaniča stekla akcija za reorganizacijo Slovenskega omizja v Slovenski klub, ki bi se kot organizacija sarajevskih Slovencev registriral pri državnih oblasteh in s tem postal javen in uradno priznan. S tem namenom so se lotili izdelave novega statuta (društvenih pravil); tako vlada kot tudi samo Omizje sta ga nekajkrat popravila in predelala, končno pa je bil na zboru Omizja 5. novembra 1910 (na katerem je bil tudi ustanovljen Slovenski klub) tudi uradno sprejet. Ob tej priložnosti je bil za prvega predsednika novega društva - **Slovenskega kluba** - izvoljen dr. Preindel, za podpredsednika Valpotic, za tajnika Knežević, za blagajnika Steindl, uvedli pa so tudi novo funkcijo arhivarja, za kar so izvolili Peterlina. Klubski prostori tudi tega društva so bili še vrsto let v palači Napredka. Klub je nadaljeval pretežno s podobnim programom dela in z dejavnostmi, kakršne je izvajalo tudi Omizje. Novost je bila, da je Klub izdajal svoje posebne »znamkice«, ki so jih morali člani lepiti na vse ugovore na delo Kluba, pa tudi na prošnje in pritožbe, naslovljene na Klub!

Ker je imela po veljavnem zakonu, pa tudi po od deželne vlade potrjenih društvenih pravilih (statutu) država pravico in dolžnost, da nadzira delo Kluba, je moral biti vladin zaupnik navzoč na vseh sejah in javnih prireditvah Kluba; zato je moral Klub najmanj tri dni pred svojimi manifestacijami obvestiti o tem vlado! V okviru »nadziranja dela Kluba« je imela policija pravico do »vpogleda« v poslovanje Kluba in je tako ob pregledu prostorov v nekaj primerih prišlo tudi do poškodovanja in uničevanja dokumentacije in arhivskega gradiva Kluba ter knjižničnega inventarja.

Eden od členov društvenih pravil Slovenskega kluba je kot predpogoj za sprejem v članstvo Kluba zahteval »obvezno poznavanje slovenskega jezika«¹⁴, 12. člen pa je govoril o prenehanju dela samega kluba; pri tem ni prezrl razloga »višje sile« (odlok oblasti!) in je navedel, da se mora v takem primeru izvesti likvidacijski postopek: po tem je treba preostalo premoženje predati ljubljanskemu Društvu sv. Cirila in Metoda, »če Klub ne odloči drugače«.

Tudi Slovenski klub je ohranil uradniško-posestniško naravo članstva, kakršno je imelo tudi Omizje. Med člani - uradniki se omenja 9 uslužbencev deželne vlade, dva carinika, trije profesorji, ostali pa so različni zasebniki - gospodarstveniki¹⁶. To so Peterlin, Valpotic, Kneževič, Stergar, Pezdirc, Štrucelj, Slekovar, Smodiš in Pogorelec, sledita Rožmanič in Žaček ter profesorji Bedjanič, Nemanič in Hrga (Žnidaršič je umrl leta 1903, Nemanič pa je leta 1910 odšel iz Bosne); medtem ko so Brodnik, Batič, Poznič, Bergant, Rozman, Preindl, Dovič in drugi zasebniki različnih strok.

Zaradi take sestave članstva ne presenča, da tudi Slovenski klub ni bil zanimiv za delavski stan slovenskega rodu in so se njegovi pripadniki za zaščito svojih pravic raje vključevali v druge organizacije.

Zaradi utesnjenosti prostorov, katere je Klub uporabljal v stavbi Napredka, je bila čitalnica Kluba nekaj časa v najetem prostoru v gostilni Frankinija v Ulici Čobanija (danes Ulica T. G. Masaryka); avgusta 1913 pa so jo ponovno preselili v palačo Napredka.

Četudi se je v času I. svetovne vojne zaradi bližnjih vojnih akcij, pa tudi zaradi evakuacije precejšnjega števila prebivalcev Sarajeva (celo v Slovenijo) dejavnost Kluba precej zmanjšala, so se tisti člani, ki so ostali v mestu, redno sestajali, večinoma na lastno pobudo! Celotna članarina se je zbirala in obveznosti so redno poravnali. Iz poročila blagajnika Jožeta Žnidaršiča za leto 1917 izvemo, da je bilo v Klubu 44 članov; lahko izvemo celo za njihova imena.

Po koncu I. svetovne vojne je prišlo do izmenjave članstva, ker so bili mnogi člani prejšnjega sistema upokojeni ali prisiljeni, da se izselijo iz BiH, v naše kraje pa so prihajali novi Slovenci, večinoma iz krajev, ki so pripadli drugim državam (Italiji, Avstriji ali Madžarski), kot »novi strokovnjaki«. A tudi ta sprememba v sestavi Slovencev ni bistveno vplivala na zvečanje števila članov v Slovenskem klubu. Še naprej ostaja »gosposko društvo«, ki ne ustreza delavskemu razredu.

Po popisu prebivalstva iz leta 1921 je v Sarajevu od skupno 46.315 izjavilo 1.185 prebivalcev²⁰, da je njihov materin jezik slovenski. Slovenski klub je nanovo registrirala Pokrajinska vlada za BiH v Sarajevu (št. 108, 23. januarja 1922), sedež je imel še naprej v Napredkovi palači, imel pa je celo 238 članov in knjižnico z 220 knjigami.

8. aprila 1934 pride tudi do ustanovitve druge slovenske organizacije v Sarajevu, **Slovenskega delavskega kulturnega društva Ivan Cankar**. Ustanovni zbor je potekal v tedanjem Radničkom domu (Delavskem domu, danes kino Bosna v Alipašini ulici). Tudi to društvo se je polagoma razvijalo in imelo je podoben program dela kakor nekoč tudi Slovenska omizja; izdajalo je tudi svoj časopis **Zora**.

Medtem ko je Slovenski klub polagoma ugasnil zaradi vedno slabšega zanimanja članstva in zamiranja dejavnosti, je Cankar prenehal delati leta 1941 zaradi suma policije, da se ukvarja s protidržavnimi dejavnostmi. Januarja 1941 je policija zaplenila vse njegovo imetje, vključno z dokumentacijo in knjižnico društva, in društvo je prenehalo z delom.

Čeprav je za časa II. svetovne vojne prišlo v Sarajevo veliko Slovencev kot izgnanci, posebno s Spodnje Štajerske, kjer so Nemci izvajali etnično čiščenje, se le-ti niso mogli narodnostno organizirati, ker jih je NDH razglasila za hrvaške državljane (Hrvate). Ti izgnanci so se leta 1945 vrnili na domove v Sloveniji, preostali Slovenci pa so obnovili svoje društvo Cankar; to je z novimi Slovenci, ki so kot strokovna delovna sila prihajali v podjetja, ustanovljena v povojnem obdobju (posebno vojna industrija), delovalo v BiH prav do srbskočetniške agresije. Novo obnovo je slovensko društvo Cankar doživelo med vrhuncem agresije (vojne!) dne 13. marca 1993!

Literatura:

1. V. Mikolji: Povijest željeza i željeznog obrta u Bosni, Zenica 1969.
2. Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463, Knjiga I, »Napredak« - Sarajevo 1991. (II. izdaja)
3. I. Voje: Odnos Celjskih grofova prema političkim prilikama u Bosni i Hercegovini u XV vijeku, Radovi sa Simpozijuma »Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura«, Zenica 1973, str. 63.
4. S. Sitar: Sto slovenskih znanstvenikov, Ljubljana 1987, str. 90.
5. E. Čelebi: Putopis, Sarajevo 1973, str. 493.
6. I. Hadžibegović: Postanak radničke klase u Bosni i Hercegovini i njen razvoj do 1914. godine, Sarajevo 1980.
7. B. Begović: Iskorišćavanje naših šuma u prošlosti za proizvodnju pepeljike, v »Radovi Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu, 4-5 (1954), str. 254.
8. D. Murko: Glasnik HT BiH, 21 (1973-74), str. 71.
9. V. Skarić: Sarajevo i njegova okolina od najstarijih vremena do austrougarske okupacije, Sarajevo 1937.
10. M. Prstojević: Zaboravljeno Sarajevo, Sarajevo 1991, str. 262.
11. Hronologija radničkog pokreta u Bosni i Hercegovini do 1941. god., Sarajevo 1971.
12. V. Melik: Odmev dogodkov ob okupaciji Bosne in Hercegovine na Slovenskem, v: Naučni skup: Otpor austrougarskoj okupaciji 1878. godine u Bosni i Hercegovini. Posebna izdaja ANUBiH, knjiga XLIII, Sarajevo 1978, str. 248.
13. T. Kruševac: Sarajevo pod austrougarskom upravom 1878-1918, Sarajevo, 1960.
14. D. Murko: Osvrt na društvenu organizaciju Slovenaca u Sarajevu, »Zora Cankarjeva«, št. 13 (oktober-december 1996).
15. E. Lilek: Slovenci v tujini službujoči šolniki, Celje 1935.
16. M. Grum: Društvo sarajevskih Slovencev (1897-1918), Zgodovinski časopis, 37 (1983), št. 1-2, str. 89.
17. E. Lilek: n. d., str. 15.
18. H. Kreševljaković: Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave 1878-1918, Sarajevo 1969, str. 102.
19. L. Hadžiosmanović: Biblioteke u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske vladavine, Sarajevo 1980.

Lj. Bašović: *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1945*, Sarajevo 1986.

20. *Almanah Drinske banovine "Bratstvo-jedinstvo" za 1930. godinu*, Sarajevo 1931, str. 102-103.

21. M. Dolinšek-Divčič: *Dokumenti slovenačkog kulturnog društva Ivan Cankar 1934-1951, Cankarjevi dnevni - Sarajevo*, maj 1993, str. 10.

Prevedla Marta Koren

Summary

On the Centennial of the Slovene Circle, the First Association of Sarajevo Slovenes

The 1878 occupation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary paved the way for the mass migration of qualified personnel from all regions of the Monarchy. Demobilized soldiers with a background in teaching, mining, forestry, construction found work in Bosnia and Herzegovina: among them were approximately 20,000 Slovenes, who had the advantage of speaking a cognate language. Since the demand exceeded the supply, the local government welcomed experienced workers from Slovene provinces, so that miners from Idrija, Hrastnik, etc. came to Bosnia. Quite a few Slovenes got jobs in government organs and institutions (counties, districts; hospitals, post offices, the railroad).

Traces of the presence of Slovene-speaking people in Bosnia and Herzegovina date from the earliest period of its history. Among the Saxon miners of the Middle Ages there were supposedly also some Slovenes.

Contacts between Bosnia and Slovenia were also kept alive by Bosnian lords, who sent their children to be educated at European "courts". In this way Herman I of Celje married Katarina Kotromanić, while his son, Herman II, married his daughter Barbara to the German king, later emperor, Sigismund. Because of his kinship with both crowns, Herman II could mediate between them.

In 1530, Austria's emissary, the Slovene Benedikt Kuripečič, wrote a diary describing his travels through Bosnia; another traveler, the Turk Evlija Čelebi, reported on Slovenia.

Some Bosnian last names of unmistakably Slovene origin bear witness to the Slovenes who had come to Bosnia as Turkish prisoners and were partially Islamized.

The number of Slovenes in Bosnia has been subject to constant changes. The first Austro-Hungarian censuses do not mention Slovenes; only the 1910 census list 3.10% of Slovenes, 789 of them in Sarajevo.

The Sarajevo Slovenes first associated in company canteens and inns; in the early 90's some teachers and others, spurred by instances of Slovenes forgetting their mother tongue, declaring themselves to be Croats, started working on the setting up of a Slovene association for the preservation of the Slovene language, culture and customs. In mid-1897 the Slovene Circle was founded, initiated by Jakob Žnidaršič, Emilijan Lilek, Matija Vavpotič, Anton Peterlin and others. The Circle rallied Sarajevo Slovenes, organized public lectures, social evenings, parties, excursions; there were also a drama section and a choir. The first official minutes of the Slovene Circle date only from 1908. All 43 members are either civil servants or businessmen; workers were not interested in the Circle.

In 1908 new officers were elected. Prof. Martin Bedjanič became the Circle's new chairman.

In 1909 the provincial government required all societies to register with the police. The Circle drew up a new statute and re-organized itself into the Slovene Club; its first chairman was Dr. Preindl. The Club continued carrying out pretty much the same program as the Circle.

The government had the right and duty to control the Club's work. A government representative attended its meetings and the police made periodic inspections of the club's premises. The

members of the Slovene Club were also civil servants and property owners. Though diminished, the Club's activities were not interrupted during World War I. In the post-war period, the membership changed, most new members coming from regions which were awarded to other countries. According to the 1921 census, there were 1,185 Slovenes in Sarajevo.

In 1934 the Ivan Cankar Slovene Workers' Cultural Society was founded in Sarajevo. It also published a newspaper, *Zora* (The Dawn).

Because of lack of interest, the Slovene Club gradually faded away. The Ivan Cankar Society stopped working in 1941, because of police allegations it was mixed up in anti-government activities. In 1945 it came to life again, working all the way to the Serbo-Chetnik aggression, experiencing a new renaissance in March 1993, at the height of the war!